

Ку
на
Ср

ДРАМСКА БАШТИНА

Милорад М. Петровић

ЧУЧУК СТАНА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Ксенија Радуловић, директор

Уредник едиције
Олга Марковић

Приређивач
Олга Марковић

Коректор
Олга Марковић

Ликовно решење
Ново Чогурић

Припрема за штампу
Светозар Станкић

Штампа
Србоштампа
Београд, Добрачина 6-8.

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено: септембра 2001.

МИЛОРАД М. ПЕТРОВИЋ

ЧУЧУК СТАНА

Комад у три чина с певањем

Музика од Ст. Христића

Београд 2001.

Милорад М. Петровић

ЧУЧУК СТАНА

Комад у три чина с певањем

ЛИЦА

Вук Пљештић, сељак из Сикола

Стана

Стојна

Стамена

}

његове ћери

Прота Нерић, Вуков брат

Хајдук Вељко Петровић

Милутин, његов брат

Веселин, сеоски биров са чутуром

Неда

Цвета

Дивна

Тода

Винка

Смиљана

Јана

Миљко

Борјан

Златоје

}

сеоске девојке

}

жене

}

сеоски момци

Голуб, слуга код Нерића

Један сељак

Јаблан

Момци, девојке, бећари, лаутари, свирачи, чо-
чеци.

Догађа се у Сиколу и Неготину 1809.
године.

Милорад М. Петровић

ПРВИ ЧИН

На белилу

Позорница: Шумовита лука којом се вијуга поток у дубини – Лево чесма из које бије млаз воде и слива се у четвртасто корито. Крај чесме стублина у висини пола – човека. Напред ливада и по њој прострто неколико платна. На левој страни у дубини позорнице граната буква. На позорници су девојке: НЕДА, ЦВЕТА, ДИВНА, СТАНА итд. Кад се дигне завеса, једне девојке простиру и на даље платно, једне се нагле над стублину.)

НЕДА, ЦВЕТА, ДИВНА и СТАНА, гледају у стублину.

НЕДА

Није, није!

ЦВЕТА

Криво ти је!

ДИВНА

Неда туђу срећу крије!

НЕДА

Што бих крила,
Јабука је само двапут искочила!

ЦВЕТА

Ево, ја ћу бацит другу,
 Бацићу је на дно само,
 И ви друге хајте амо!
(дозива руком оне које простиру платно)

ДИВНА

Хајде друге да гледамо!
(неке дођу)

ЦВЕТА

(Вади из недара јабуку и баца је на дно стублине)

СВЕ

(гледају с пажњом)

ЦВЕТА

Погледајте, видите ли: два пут
 три пут ... Сад утону. Ха, ево је!
(Дохвати јабуку са стублине и показује Неди)
 Је си л видла, стидиш ли се
 Лажи своје?

НЕДА

(осталима)
 Нека баци још и трећу,
 она ће јој казат срећу.

ЦВЕТА

Што да нећу
 И четврту, па и пету
 Па ако ћеш дај и твоје,
 Па да бацам све до ноћи
 Гледај само!
(вади из недара нову јабуку и баца је као и раније)

СВЕ

Два пут! ... Три пут! ... Ха, ево је! ...
А сад баци и ти своје!

СВЕ

Истина је! ...

ДИВНА

Три пута је утонула,
Три пута је искочила!

НЕДА

(Вади из недара јабуку и баца је у стублину као и раније)

Мислиш да се нешто бојим
Јабукама играт својим?
Гледај, ево! ...

СВЕ

(гледају пажљиво као и раније у стублину)
Два пут само! ...

НЕДА

(дохвати ту јабуку и баци је напоље)
Ево друге!
(Баци у стублину)

СВЕ

Опет два пут!

НЕДА

(дохвати и ту јабуку и љутито је баци напоље)
Ево треће!

ЦВЕТА

И та трећа, онајвећа
 Као да ти проговара:
 Лоша ти је Недо срећа!
 Него знаш шта:
 Узми све три, па их сутра
 У прозорје сунцу хити,
 Па које је момче нађе
 Оно ће те испросити.

ДИВНА

А ако их баш не нађе
 Чудом нико? ...

ЦВЕТА

Срећа јој је за толико!

НЕДА

(љута)
 Све је лажа,
 Вражбе, чини,
 Мала вајда у вражбини.
 На срећу ми не мож стати,
 Ни вражином увражати,
 Шта ћеш од мен боља бити,
 Удаћу се као и ти.

СМИЉА

(која је дотле мирно седела и прела под буквом)
 Децо, децо, благо вама,
 Док сте младе,
 Играјте се јабукама.
 За мало ће и то бити,
 Свега ће те пожелети,
 И те игре, и те свађе, ни око шта,
 Младост, лудост!
 Али од ње ништа слађе.

НЕДА

Ја на свађу нисам хтела.

ЦВЕТА

Ти си прва заподела!

*У том међу девојке падне с десна прво једна, па друга и трећа
јабука*

ДИВНА

Јао нама!

ЦВЕТА

Нисмо саме!

НЕДА

Неко гађа јабукама!

СМИЉА

(враголасто прети)
Момчадија!

ЦВЕТА

Их, да нису

НЕДА

Може бити све су чули.

ЦВЕТА

Може бити гледали су!

СМИЉА

Богме јесу
Погледајте, ено где су!

НЕДА

Мирко!

ЦВЕТА

Станко!...

ДИВНА

и Станоје! ...

СТАНА

И Златоје! ...

Још са њима неки други,
Ја ни једног не знам ко је.

ДИВНА

Ето иду право нама.

НЕДА

Знате шта је: чим наиђу
Да гађамо јабукама! ...

СВЕ

(кроз смех)
Да гађамо јабукама.

ЦВЕТА

Ха, ето их, погледајте:
Богме то су момци наши.

СВЕ

Наши! ... Наши, баш све наши! ...
(Спремају се да гађају јабукама)

ЦВЕТА

Сад пазите, немој која
Да промаши.

Мирко, Борјан, Златоје се појаве.

ЖЕНСКИ ХОР

Бацала се лепа Тода,
Јабуком, јабуком,
Хватали је млади момци,
Јаглуком, јаглуком.
У кога је јабучица
Онога је девојчица
Јабуко
Бедрико!...

ТОДА

*(баци јабуку коју ухвати један момак у јаглуку и дође
и стане до Тоде)*

ЖЕНСКИ ХОР

Бацала се лепа Цвета,
Јабуком, јабуком,
Хватали је млади момци,
Јаглуком, јаглуком,
У кога је јабучица,
Онога је девојчица
Јабуко
Бедрико!

*Опет један момак дохвати једну јабуку, коју баце девојке и
пређе и стане до Цвете.*

ЖЕНСКИ ХОР

Бацала се лепа Дивна,
Јабуком, јабуком,
Хватали је млади момци,
Јаглуком, јаглуком!
У кога је јабучица,
Онога је девојчица,
Јабуко,
Бедрико.

Један момак дохвати јабуку, коју баце девојке и долази до Дивне. Онда пређу и остали момци и сваки стоји до своје девојке.

КОЛО

(Игра девојака и момака)

СМИЉА

(оде и загледа платно)

Јао, суво, од кад икад! ...

СВЕ

(пошто су прекинуле песму потрче и виде да је суво платно)

ТОДА

Па и моје!

ЦВЕТА

(брзо)

Па и моје! ...

ДИВНА

Вако сунце није било
врело икад.

ТОДА

Прала сам га девет пута.

ЦВЕТА

И сушила девет пута.

СМИЉА

Ала ће се белит рубље,
Од келира, па до скута.

ЈЕДАН СЕЉАК

(Дотрчи. Момцима)
Похитајте сви у село.

МИЉАН, БОРЈАН

Шта је? ... Шта је? ...

СЕЉАК

Не знам. Кнез ме посла. Трком вели по потесу. Све ми мушке главе скупиле! ... И ја трчим ...

(пође десно)

Да ли има кога тамо? ... Хајд пожурте. Кад кнез зове онда није без ничега.

(оде десно)

МОМЦИ

(се рукују са девојкама и оду лево)
Хајд, у здрављу!

ДЕВОЈКЕ

(отпоздрављају)
Сад ћемо и ми за вама!

ЦВЕТА

Видесте ли друге шта би,
Кад јабуку Тода баци,
Како Миљко хитро зграби?

ТОДА

И Борјан је, вала, твоју.

ДИВНА

Само Стана, јадна Стана,
Оста данас без јарана.

СТАНА

Ја се нисам ни бацала,
 А баш да сам само хтела,
 Видели би има л Стана
 Својега јарана!

Све ово говоре девојке седајући да набирају платно, а кад већ седну и почну набирати-скупљати платно.

СМИЉА

Дед девојке песму једну.

ПЕСМА

Заспа Вељко под јабланом,
 Пиргито,
 Пиргитанче.
 Повратниче,
 Зелен бор
 Борковићу
 Зарукавље
 Коловођа мој!
 На Вељку је свилен појас.
 Пиргито,
 Пиргитанче, итд.
 На руци му сјајна бурма,
 На прсима златне токе.
 Будите се дивне
 Не дангубте, цуре љубте!
 Пиргито,
 Пиргитанче итд.

СТАНА

(скоро за себе)
 Ох, Вељко, мушка лепото!

ТОДА

Ја сам га вала једном видела,
Биће од тога пуна година,
Кад нашем дому долази,
Ал кунем вам се, сад да га видим,
Не би га могла познати.
Све што се сећам ... Стасит је стасит ...
Нема га у овој Крајини.

ЦВЕТА

Говоре да је леп и наочит,
А што је јунак! ... Мој бабо прича.
Једанпут га је гледао
Када на своме Кушљи поносном,
Прну међ Турке ко соко
За њим његово јато бећара,
Не зна се ко је грознији
И у трен ока покољ направи,
Одоше Турци безобзир.
Неког посече, неког прободe,
Неког кубуром разнесе
А кад се врати под Баба-Финку,
Сачекаше га лауте
И после крвавог боја, покоља,
Чим се на дому обрете,
Потече песма игра и свирка,
Бурно весеље окрете.

ДИВНА

Благо његовој невести.

СТАНА

С њиме је лако војеват,
И колико код сам пута слушала,
О њему и јунаштву његовом,
Заболело ме је срце до Бога

Што и ја нисам делија,
И што ме мајка мушко не роди,
Их, ал би бећар била ја.
Насекла бих се глава душманских,
Науживала младости.
Хеј ... младости, младости,
Што копниш вако узалуд?! ...

СМИЉА

Хеј не кидај се луда лудице,
Нису далеко Врачеви,
И ја сам некад тако мислила,
Док свога Рада не познах. –
Ал – хајде још једном платно прострите
Сунце је већ на заходу,
А и мени се више не чека,
Ја сам на дому редуша.

ДИВНА

Лако је теби хитати,
Имаш и где, имаш и за чим.
Ал ми јаднице шта ћемо?
Цела недеља празна постеља,
Па опет друга, па трећа,
Па тако прође цела година ...

СМИЉА

Ала сте и ви неке девојке! ...
Бирајте себи јаране.
Мен да је нешто вашег пролећа,
Залудела бих пола Крајине.

ЈАНА

Ал младост пуста, прође, протрче.

СМИЉА

Их, ала време пролази.
Све ми се чини јуче је било,
Као да нема ни година,
А оно пустих десет протекло,
Десет ко једна ... ал не умедох.

За време овога разговора оне су овлажиле платно и претрли.

ЦВЕТА

Стани је лако, нек броји дане,
Она је богме верена!

СВЕ

Верена?! ...

ЦВЕТА

О, да сте живе и здраве,
Зар ви то нисте још чуле?
Верена још прошле недеље.

СМИЉА

(прекорно)
А гледај ти молим те,
Па она то и не казује.
А је л прстен примила? ...
Јесу л јој друге певале
Као што и другим певају? ...
А за кога је верена,
Који је то Голубан? ...

ЦВЕТА

(Гледа Стану)
За кога? ... Чик погодите? ...

ТОДА

За Станоја! ...

ДИВНА

За Мирка! ... Мирка! ...

ЦВЕТА

За Златоја! ...

СВЕ

(Застану са радом разочарано)

За Златоја !!! ...

СМИЉА

Нек ти је срећно Стано од Бога,

Али он није за тебе.

Златоје није твоја прилика.

Раскидај док је раније.

ЦВЕТА

Камен ти језик сломио жено,

Знаш ли шта говориш,

Где би девојка прстен скршила? ...

СТАНА

(Смиљи)

А што бога ти ... што да раскидам? ...

СМИЉА

Млад је и нејак, и није јунак.

Биће те постид бога ми.

СТАНА

Стана се неће стидети –

Ако Златоје за ме не буде,

И не будем му суђена;

Нећу његова ни бити.

ДИВНА

Па што си крила,
И што си прстен чинила,
Кад ниси ником јавила,
Ил си се можда бојала,
Да ти га ко не преотме,
Ил да те ко не покуди.

СТАНА

Не, вала! ...
Ал нисам ваљда протођер,
Да кроз све село добујем,
(јаче)
Прошена Стана Пљештића,
За Вукојева Златоја! ...
Потрчте људи и жене! ...
Ако сте жудни шенлука! ...

ТОДА

Имамо бар коме певати,
У дуге зимске вечери.

СМИЉА

Хајд, препевајте

ХОР

Стала Стана, крај бунара,
Водо слађана,
Са водом се разговара,
Чека драгана.
Отуд иде младо момче,
Златни Златоје,
На Стану се осмешује:
"Стано, како је?"
Не смеши се, не проходи,
Момче узаман,
Бирај вече, па ме води,
Иде Митров-дан! ...

ТОДА

(заједљиво)
Стано, како је? ...

СТАНА

Тешто, ако ће.
Припевајте, шта волите,
Мој је Златоје

СВЕ

(погледале десно и догледале чика Весу)

ВЕСЕЛИН

(Долази с десна пијан. Сваки час натезе чутурицу или тиквицу са ракијом)

И то било, па прошло ... Да обиђем сад и ове!

СВЕ

Пијан! ... Чика Веса! ... Трештен пијан! ...

ВЕСА

(примети то)

Пијан? ... Па шта? ... Па ништа! ... Чудних чуда и чудеса,
опио се биров Веса! ... То ствар барем није нова, нарочито код
биров. Ми бирови, шта му знамо, али овако пијуцкамо.

(пије)

– Све од муке! ... Ух, да ми нешто Турци дођу сад овако
... Ала би их погонио ко некада на буљуке ... Ја! А, сад срећан
рад вам децо ...

СВЕ

Хвала, чика Весо!

ЦВЕТА

Причај нам штогод!

ТОДА

Причај чика Весо!

ДИВНА

Како си био у Крајини
Какви су били стари јунаци,
Да л беху бољи од наших? ...
Ти си се многих чуда нагледо.

ЦВЕТА

И колико си рана добио,
Бранећи нашу Крајину,
Бранећи наше село Сиколе.

СТАНА

Ко беше јунак најбољи,
Из нашег села, из нашег краја,
Из целе наше Крајине? ...

СВЕ

(скоче почну га миловати и љубити у руку)
Причај нам, Причај ... наш добри чика Весо! ...

ТОДА

Ја ћу ти чарапе наплести!

ЦВЕТА

Ја ћу ти убрус дароват! ...

СТАНА

Ја ћу ти силав навести.

ДИВНА

Мени кад дођеш на свадбу,
Дароваћу те чим желиш,
Даћу ти вина и ракије,
Три дана да се веселиш.

СВЕ

И ја! ... И ја! ...

ВЕСА

(отима се, задовољан)

Та удавићете ме, о врашка децо, па ко ће вас после бранити? Сад, час по час па тек плане пушка, букне нека узбуна. Све што је млађе, мора под барјак, а чича Веса *остаје*. – Ту сам *ја!*

– Ако је да се среди летина: Ту сам *ја!* ... ако је да се село одбрани ту сам *ја!* ... Хајд чича Весо! А чича Веса стари чамција, зна он све.

(пије)

– Кроз многу ли сам се ватру пробио и борио се са халом и враном и *седам тешких рана добио*.

СВЕ

(у чуду)

Седам рана?! ...

ВЕСА

Седам богами! ... *Тешких рана*. – Тхе, ал, давно је то било. Било па прошло! Све су одавно зарасле. Кад је капетан Коча закрајинио – ала то беше јунак – Ја сам у војсци таин носио, и кришом барут превозио. *Ја, па ја!* Може ли војска без леба? ... Може ли војска без праха – рећи без барута? ... А кад Капетан Коча погибе, обесих пушку о крушку, и ту! ... Ту сам ја! Један је овај ђидија!

(глади бркове)

– Чувам село! Ал и сад да ме нешто Војвода Вељко позове, видели би ви чуда!

СМИЉА

Ти би му војсци таин носио!

ВЕСА

Него! ... Може ли војска без леба? ...

ДИВНА

А чује ли се опет што,
Збира л војвода бећаре?
Хоће ли бити скоро крајине? ...

СТАНА

И ја ћу вала с војводом.
Знате шта друге:
Хајд да се пишемо и ми у војску,
И да молимо војводу,
Да нам поклони танке шишане;
Да нам покроји тесне чакшире
И купи лаке калпаке.
Па која уме пушком – са пушком.
А која не зна,
Нек шије рубље.
И нека спрема заиру.
Ил нека ране привија,
Рањеној браћи, војсци Вељковој.

ЦВЕТА

Мани се Стано,
Не збијај празне говоре
Бој се од Бога, да нам опета,
Ка оно прошле јесени,
Не потерају мушке у војну
Те да нам село опусти.

ВЕСА

(важно)

А ја? ... А где сам ја? ...

СМИЉА

Грубо је видет село без мушке главе и одбране,
Грубо је видет кућу без оца,
Без брата, мужа, девера
Горка је горка сама вечера,
Хладна је празна постеља,
Без друга и без војина.

ВЕСА

А ја? ... Одбрана! ...

ЈАЊА

Ти си нам и лане био.
Залуд ти добра воља без *снаге*,
Снагу ти старост сломила,
Слаба је нама твоја одбрана.

ВЕСА

Па за чим вам је бели застало.
Ето баш прошле јесени,
Је л неовршена бела пшеница,
Чекала кише јесење?
Је ли кукуруз осто необрат;
И иструнуо под шашином?
Је су л вас можда Турци гонили,
Ил сте се гладне и жедне
Без ранитеља, без бранитеља,
Живе у земљу копали? ...

ЈАЊА

То ни по јада ...
Ко је од глади скапао? ...
Ал друго тишти, боли до Бога,
Дубље су ране што ти не знаш!

ВЕСА

Прекрсти се, па реци: Боже теби хвала, само кад су се здрави вратили. Море, док је нама Вељка војводе, неће нас ни глава заболети. Вељко, па Вељко! ... Соко и јунак! ...

СМИЉА

И то је истина! Ал дуга је јесен,
Зима још дужа,
Иајтеже лето проклето.
Кад замирише свака травица,
И пукне небо над нама,
Плаво и ведро ... па без свог војна,
Без свога друга, – без мушке главе.
Дуго је пола године,
Пола године сваке године,
Некад и целу годину!
Хеј, да је и ту вбјну доконат,
Да нам бар деца певају.

ВЕСА

То те опет чека за који дан. Турци сваки час кидисавају, а војводина је мала одбрана. Нема ни хиљаду момака. А шта је то? За који дан ће, чује се, поћи сам војвода, да по Крајини купи бећаре али, ја вам опет кажем, ви се не бојте. Опет ће чича Веса бити на билези, као што је и био; као што је и научио. Стара снага и одбрана. Прекалио се овај ђидија.

НЕДА

Можда ће наше село обићи,
Да не отера и Мирка? ...

ЦВЕТА

О не дај боже,
Да неће Станка? ...

СТАНА

(више за себе)
И Златоја?...

Из далека па све ближе чује се халакање Турака и по нека пушка

СВЕ

(у страху)
Јао нама! ...

НЕДА

Турци!

ЦВЕТА

Ево их право овамо! ...

ДИВНА

Пуно, јаох, шта ћемо? ...

НЕДА

Бежимо црне друге, бежимо! ...

ЦВЕТА

Куда ћемо:
Ако пођемо у село,
Ми ћемо њима у сусрет,
Ако пођемо у потес
(показује лево)
Они ће право за нама.
У часу ће нас стигнути.

ДИВНА

И све нас јадне пограбит! ...

СМИЉА

(показује прву кулису десно)
Овуда па у село,
Све једна по једна,

Да вас гомилом не смотре.
(Веси)
Говори стари јуначе! ...

ВЕСА

(нем, стао код букве и мери како би се попсо на њу)
Једна за другом, свака за себе
(Смиљи)
Па ето сама си казала! ...

СТАНА

Молте се Богу и ви и они,
Што ми оружје није при руци,
А ја га мајци не бих бежала.

СМИЉА

Бежите, децо, овуда.
(оде десно)

НЕДА

А платно?
(Оде и она са осталим девојкама)

ВЕСА

(за њом)
Ја ћу вам платно чувати,
(услужује се на букву)
Веса је стара катана,
(гледа на десну страну)
Овде ме вала неће спазити, па да имају очи
Орловске, – А куд то данас баш да
се деси, да се обрукам пред овом децом,
Е сад, да имам десет пушака,
Па кад овуда некрст наиђе,
Једног по једног д узмем на око
Бре познали би ко сам ја.
(загледа боље)

Па то је канда потеря?
 Потера богме! ...
 Беже Турци, као смушени,
 А погоне их Вељкови бећари,
 Ено и Вељка! ... Ено војводе.
 Тако! ... Тако! ... напред само!

ВЕЉКО

(се чује иза кулиса)
 Одведите их чак иза села,
 Пазите да вам ко не умакне! ...
(долазећи на позорницу) У Крајини је Вељко господар
 Канда ме нису свештили,
 Али ако ме срећа послужи,
 Бре, проплакаће чак и кадуне,
 И њина деца балава,
 Под сводовима, града Стамбола!
(угледа платно)
 А гле?

II БЕЋАР

(пипа платно)
 Још мокро! ...

III БЕЋАР

Овде су канда биле белиље.

ВЕСЕЛИН

(скида се с букве)
 Биле па побегле! ...

ВЕЉКО

(га угледа)
 Стари Веселин! ...
 Шта ћеш ти овде?

ВЕСЕЛИН

Пазим на село, дивни војводо,
 Ово је моја баштина!

Ти у целој Крајини царујеш,
А ја: ево овде! ...
Попнем се, ето, вако на дрво,
па мотрим.
Мотрим на све стране.
(Скине се и приђе Вељку)
А сад допусти дивни војводи,
Да ти се светлог скута дотакнем,
Да ти целивам златне чепкене,
Злаћана крила војводска,
Па да се и ја после поносим:
Целивао сам рубе војводске,
Најбољег Српског војводе.
(приђе да целива)

ВЕЉКО

Не, добри старче,
Већ пружи стару десницу,
Да се с војводом рукујеш.
(Рукује се са њим, па том извади иза појаса један пиштољ и даје му га)

На, узми ово оружје,
Ово је наша светиња,
У овом зломе времену;
У овој општој невољи
То су нам крила, то нам је снага,
То нам је наша одбрана.

БЕСЕЛИН

(прими и пољуби оружје)
Хвала војводи, хвала поносе,
Обрадовао си ме у старост моју,
Веће радости не желим.
Обрадовао си и цело наше,
Малено село Сиколе.

ВЕЉКО

(показујући на платно)

А ово платно?

Чије је оно? ...

Где су његове белиље?

ВЕСЕЛИН

Веселе наше белиље.

Ту су сад биле, платно белиле,

Па када пушке навреше

И угледаше Турке крвнике,

Ево овуда побегоше.

(показује)

ВЕЉКО

Ти га причувај, док се не врате.

Тешка је мука ово саткала,

Квасећи ткиво сузама.

А ако баш скорим не дођу,

Однеси абер у село:

Нек ни од чег сад не страхују,

Неће се више Турци сетити,

Да по Сиколу шенлуче.

У зао час су данас почели;

У добар час их сустигох.

ВЕСЕЛИН

Ни бриге те за ово војводи. Све ћу ја то лепо очуват,

као и до данас што сам чувао. Сад ће и оне. Ту су! ...

тек што се нису вратиле. Разбегоше се као кошуте.

(Погледа на ону страну куд су белиље отишле)

Хеј, девојке, овамо!

Богме ето их!

(Иде им у сусрет)

– Ту су? ...

(долазе оне)

ДЕВОЈКЕ

(долазе)

ВЕСЕЛИН

Јесте ли све на броју? ...

(показује на Вељка)

– А сад редом, војводу у руку; ово је Вељко војвода! ...И
 молитe се Богу са мнош заједно за његово здравље, јер он нас
 данас избави.

ДЕВОЈКЕ

(прилазе и љубе Вељку руку)

СТАНА

(кад чује име Вељко, сва претрне. Цвети)

Вељко! ... Чу ли?

СВЕ

Вељко! ...

СТАНА

(Дивни)

Погледај, Дивна, куд гледаш,

Лепоте да се нагледаш.

ЦВЕТА

Ох, кршан ли је! ...

НЕДА

Ох, стасит ли је! ...

СМИЉА

Ох, дивне снаге

СТАНА

Јао, лепоте, и она уста, и оне веђе, и оне очи. Како су
 драге!! Памет ми узе!

ЦВЕТА

Сад знам, што о њему зборе.

СТАНА

Да је најлепши, најјуначнији
(Дотле су се поређале све и пољубиле Вељка у руку)

ВЕЉКО

Јесте л платно убелиле.

СВЕ

Нисмо војводи! ...

СМИЉА

Видиш и сам.
Јадно нам наше белило.
(почну да скупљају платно)
Час по час па тек Турци наиђу
А од неко доба нема вечери,
А да не дођу на извор.
Јер овде млада деца долазе,
Гледа да коју дограбе.

ВЕЉКО

(показује за то време једном бећару на Стану)
Добро је момче утуви,
Па за њом у траг, стопу у стопу,
До зоре, да ми абер донесеш,
Чија је она? ...
(гласно)
Неће се више сетити,
Да вам у село наврате,
Добро су данас платили.

ВЕСЕЛИН

Опрости, војводо, што твом јунаштву чиним понуду.
Знам да сте гладни, жедни, уморни, па пођте за мном. За тебе
и за то твојих јунака, биће хлеба и крова у мојој колеби. Нахран-
ите се, одморите, па сутра зором, куда вас памет понесе.

СТАНА

(Цвети)

Кад би остао, до сутра само,
Да га се сита нагледам!

ВЕЉКО

Хвала ти старче,
Слатка је твоја понуда,
Ал на ме гледа цела Србија;
За мене нема одмора.
У прве петле ми ћемо стићи,
У свој пребели Неготин.
На чело наше дичне Крајине
Тамо се наша спрема вечера;
Тамо су наши конаци.

*(Поздрави се са њим и оде с бећарима – рапијем бе-
ћару)*

Ти их у село отпрати!

ВЕСЕЛИН

(гледа за њим)

Кршна јунака! ... Благо Крајини! ...

*Топот. Дојуре из села с десна неколико момака сеоских. Неки
су наоружани пушкама; неки имају нож; неки секиру.*

ЦВЕТА

Ето наших! ... Ето наших! ...

ДИВНА

Сад је касно! ...

СТАНА

Стигнули сте, али касно!

МИЉКО

Сад смо чули! ...
Нисмо знали!

СМИЉА

И ви сте ми момци неки! ...

Момци се немо рукују са оним бећаром што је остао; он им показује куда је отишао Вељко.

БОРЈАН

Би што би! ... Шта би хтели? Ако нисмо данас Турке угледали и пресрели, а оно ћемо сутра. Све је ово снага мушка; све је ово српска пушка. – Сад хајдемо! ...

МОМЦИ

(су већ пришли девојкама и поздравили се са свима. Оне живо причају шта је било.)

ДЕВОЈКЕ

(су већ скупиле платно, по која несташно прска водом по којег момка. Кад стану сви у групу онда с песмом полако одлазе десно. За то време, још док је отишао Вељко, Стана се издвојила и остала гледајући за Вељком, док се не спусти завеса).

ХОР

Играло коло у мору,
Звезда до звезде,
Хеј, коло вито у мору!
Млад месец коло водио,
Па га завео,
Хеј, коло вито за гору! ...
За гором момче тужило;

Лак полак коло,
Хеј коло вито, за гором.
Стан постан млад месече,
Драга ме чека,
Хеј коло вито, пред двором.

ЗАВЕСА

ДРУГИ ЧИН

У кући Вука Пљештића. Проста сеоска соба. У дну десно врата. Лево и десно разбоји. О зиду пиштољи, дуга пушка и јатаган. За разбојем седе две жене и ткају. Неколико девојака поседале на под: једне шију рубље, једне плету, једне преду. Кад се дигне завеса све певају.

Ај, села мома на пенцеру,
 Море села мома на пенцеру
 На пенцеру, на косовску, море де!
 Ај свилу преде гајтан плете
 С гајтаном се разговара.
 Ај, да ја знадем мој гајтане,
 Да ће тебе млад носити,
 Да ја знадем мој гајтане, море де!
 Ај, ја бих тебе оставила,
 У недарца крај срдашца,
 Ја бих тебе оставила, море де!
 Ај, да ја знадем мој гајтане,
 Да ће тебе стар носити,
 Ја бих тебе оставила,
 Иза врата из ината,
 Ја бих тебе оставила, море де! ...

НЕДА

Ето тако:
 Прво мени, па Невени,

Па сад дође ред на Стану,
А дуго је до јесени ...

ЦВЕТА

(пецкајући)

Па после је ред на Винку.

СВЕ

(кроз смех)

Аха!

СМИЉА

(иза разбоја)

А да ли је спремна Винка,

(враголасто)

Је ли Винка?

Је л саткана за драгана

Ђерђелинка?

СВЕ

(задирујући)

Је л саткана?

ВИНКА

(пркосно)

Откад – икад,

И пешкири и ирами,

И сад један ирам спремам,

Ал ком ћу га ...

.... Драгог немам.

ДИВНА

Немаш! ... Ћути ... Шта би хтела,

Из свакога ваљда села

По једнога ... то ти фали.

СВЕ

Гле! Јао! Шта рече ово?

СМИЉА

Нека бира, нек пробира,
Па да после не зажали
Ко ја луда ... нисам знала.

ВИНКА

Немам вала, што би крила.

ИЕДА

(упада)
А Радоје?

ЦВЕТА

А Сладоје?

ДИВНА

А Голубан?

СВЕ

Зар тројица?
А шта ћеш сад? На једанпут.

ВИНКА

(љута)
Изређајте све од реда,
Све јаране нежењене,
Све за мене

СТАНА

(пресече их и устане)
Ето баба! ...

ВУК

(Улази лепо обучен и спрема се за пут)
Донесите ми торбу децо!

СТОЈНА

(скочи и оде у другу собу, донесе му торбу пуну разних дарова)

ВУК

Ти ми, Стано, дај силаве! ...

СТАНА

(опаше силаве)

И пиштоље сребрњаке!

СТАНА

(хоће да скине са зида)

Које хоћеш?

Хоћеш ове?

ВУК

Избирај ми понајбоље,
Кад пријатељ на част зове
Донеси ми оне нове.

СТАНА

(оде у другу собу и донесе два пиштоља сребрњака)

А када ћеш доћи бабо? ...

– Да је барем мајка с нама ...

ЈАНА

Ни бриге ти чика Вуче
Цуре саме брже раде.

ВУК

А ја сам се побринуо
Нећете ви бити саме.

ВЕСЕЛИН

(улази носећи преслицу)

Добра срећа, ево мене.

ВУК

У добар час, добро дошо
Дошао си баш кад треба,
Као да си управ знао, –
Ја поручих по Срдану.

ВЕСЕЛИН

Сад ми успут Срдан рече
Вели: трчи, Вук те нешто
Журно звао.

ВУК

Да се нађеш ту код деце
Ти си наша чуваркућа
Кад ко од нас куда оде.

ВЕСЕЛИН

А куд си се ти спремио?

ВУК

Код шурњаја у походе
Марица је већ отишла,
Кад ми не би, ко ће други.

ВЕСЕЛИН

Ако, ако, па да будем,
Ту код деце, него како,
Сигуран си, и не брини.
Ко ти да ћеш с њима бити,
Имаш гусле, имаш вина,
А Веселин грло има
Па ће децу веселити.

СВЕ

(радосно одобравају)

ВУК

Тако, тако, Веселине,
 А ви децо,
 (Стани)
 и ти кћери,
 Дај донеси мал ракије,
 А кад буде по вечери,
 Спремте пуну тикву вина,
 За нашега Веселина.

(Рукује се с Веселином, сви остали љубе га у руку и он оде)

ВЕСЕЛИН

(сео је већ на треножну столицу и дељка преслицушара)

Е још ово нешто мало
 На преслици да доредим
 Па кад викнем по старински,
 Видићете шта ја вредим.
 Знам ја песме као нико.
 То сам јоште као дете,
 Од чобана других свико.
 (поносно)

– Све хајдучке! ...

ЈАНА

Знаш ли чика Веселине,
 Коју песму о јунаку
 О хајдуку Старини Новаку.
 И о Дели Радивоју? ...

ВЕСЕЛИН

Него како ...
 И о Дели Татомиру,
 Све зна Веса.

СВЕ

Е, то, то.

СТАНА

Похитајте, друге моје,
Ноћ навире!
Ноћ навире, крадомице,
Исполако, испотаја,
Разговору нема краја.

НЕДА

Дуга јесења ноћ! ...

СТАНА

Још да нам није дугих ноћију,
Кад би спремиле пусте дарове,
Кад би толико платно саткале?
На вратилу би пређа трунула,
Проплакала јадна брдила,
Благословене ноћи јесење.

ЦВЕТА

Чујете л како она мудрује,
Мисли: чуће је њезин Златоје.

СТАНА

Тешто, ако ће,
Златоје мене добро познаје,
Нека ме чује, нек ме не чује,
Ал он највише мени верује.

ВЕСЕЛИН

Оставите се децо пакости,
Него, певајте док је младости,
Хајд, постиди их Стано, бога ти!
Без тебе нема песме од срца,
А вала ако сада не певаш,
Никад га бели нећеш певати.

СТАНА

(пева)

Леле Недо, лето прође,
 Ми се Недо не видесмо,
 Само синоћ на кладенцу;
 На кладенцу на студенцу,
 Нешто мало постојасмо,
 Коња ноге заболеше
 Неду дремке одолеше.

ЖЕНСКИ ХОР

(исту песму понавља)

ВЕСЕЛИН

(загледа преслицу)

Е начинићу ти, Стано, преслицу, па да се њоме пон-
 осииш;
 када ти девер дође у госте, да те бар има чиме даривати.
 Још две недеље, па све престаје: пушка, мушко одело,
 све.

ДИВНА

(Стани)

Боже, Стано, како ћеш на то свикнути? Место пушке – преслица, па све једнако кецеља. Млада, па жена, па онда баба, па целог века – робиња! Свакога дана преди планове, како да мужу угостиш; па јетрвама, свекру, свекрви, па кад наићу деца ... Пих ... чисто ме хвата грозница.

ВЕСЕЛИН

Научи човек! ... Ништа се од човека није отело. Шта ти ја нисам за свога века преживео. Море, био сам ти и мушко, и женско, и човек и жена, а један пут сам морао и да се претварам, да обучем шалваре, па да играм као чочек и да певам.

СВЕ

Чича Веса у шалварама! ...

НЕДА

У нанулама.

ВЕСЕЛИН

Ја како! Кад је капетан – Коча војевао, ја сам био у чети његовој ... Али, ја сам то вама већ причао. Ја сам војсци тајин носио. Куд може војска без леба! Е, али Веса неће да мирује. Један пут ти се ја искрадем и уђем у један турски конак. Нисам још дотле була видео. Велим: Хајде да видим и буле.

СМИЉА

А ага?

ВЕСЕЛИН

Ага? – Ага није био код куће. Хо ... па ја сам то већ напред разабрао. Да видиш и буле се мени обрадоваше, али не лези враже, ето ти од некуда аге. Куда ћеш сад, Веселине, весела ти мајка? ... мислим се ја. – Мислим се ја, мисле се буле, ал немаш каде да мислиш. Ага тек што није дошао. Чујем му лепо и глас и ход ... хе, али су буле шерети. Скочише ти оне, те једне шалваре, једна ферецу, једна нануле, једна дахире, обукоше ме и нагиздаше управо као чочека. Играј веле и певај, ако мислиш главу да изнесеш.

СВЕ

И ти си играо?

ЦВЕТА

Као чочек?

ВЕСЕЛИН

Него, све ситно, па се тресе сав конак, а ја утањιο гласом, као удовица.

НЕДА

А ага кад наиђе?

ВЕСЕЛИН

Пропустише ме као чочека.

СВЕ

Шта си певао? ... Како си певао? ... Хајде певај нам и
сада чика Весо ...

ВЕСЕЛИН

Хајде да вас послушам, али ја не удем сада ко некада.
(Устане)

– Како да певам, кад немам ни дахира?

ДИВНА

Донеси Стано једну тепсију.

СТАНА

(скине једну тепсију и дода Веселину)

ВЕСЕЛИН

(пева)

”Наишо ербез на наше село,

На наше село малено,

Коња му вода Анче девојче,

Анче девојче ој медено.

Анум Анче, џанум Анче,

Гел бана, ђестим јаврим!

Тутун се пуши из узун луле,

Тутун се пуши, тутун гаси,

Пашине мисли ко дим се вију.

Анче их вије, он њу пази.

Анум Анче, џанум Анче,

Гел бана, ђестим јаврим!

(С поља се зачују пушке и сви се тргну)

СМИЉАНА

Нека одбеже! ...

НЕДА

Да нису Турци? ...

ЦВЕТА

Или су Турци, или хајдуци.

СВЕ

Јао, хајдуци!

СТАНА

(скочи, скине са зида дугу пушку и проба да ли је пуна)

Нек дођу вала!

Па или Турци или хајдуци,

Ово је Стана Пљештића,

Ова је рука добро свештила

С дугом се пушком играти.

(Узима пушку, меће је на око, на прозор, затим је пусти)

Шта ће хајдуци дому Пљештића?

НЕДА

Хајдуци, Стано,

Ко ће још њима веровати,

Зар се не сећаш прошле јесени? ...

ЦВЕТА

Кад поробише Вучић Радула? ...

СТАНА

Хајд похитајте,

Да не трошимо празне говоре,

Још ни ноћ није настала

Хајдуци ретко дању излазе.

ВЕСЕЛИН

Богме у хајдука нема одређеног земана ... Код њега ти је асли све једно: а пола ноћи, а пола дана.

СТАНА

(немарно)

Вучић Радула ...

Ту су баш право имали,

Па зар не знате, нисте слушали,

Он нас Турцима издаде,

Због њега и дан-дањи тамнују,

Чак преко мора далеког,

Најбољи јунаци наше Крајине.

(Чује се песма из далека па све ближе)

СВЕ

Бога ми то је истина!

Пет! ...

СВЕ

(ослушкују часком песму)

НЕДА

Јаох, бежимо!

СТАНА

(скочи)

Никуд одавде! ...

(Оде и гледа кроз прозор)

Нека пропева Крајина,

(радосно)

Они су они!

То су Вељкови соколи.

Све их по руху познајем.

Кршни ко Мироч поносни,

На главама им тешке шубаре.

Под њима очи соколске.
 На ногама им лаки опанци
(раздрагано)
 Певај, поносе Крајине,
 Жудни мегдана, орли, одморни,
 Нека их нека шенлуче.
(врати се друштву)
 Да ужежем жижак, већ ноћ навире,
 Хајде Стамена, ти си најмлађа,
 Тркни у кућу, жижак припали.

СТАМЕНА

(преплашена)
 Ја богме не смем,
 Нек Стојна иде!

СТАНА

(прекорно)
 Зар те још није срамота?
(Заповеднички)
 Устани одмах, кад ти говорим.

СТАМЕНА

(устане)

СТАНА

Тако, сад иди за послем.

СТАМЕНА

(повлачи се)
 Ја богме не смем,
 Нек Стојна иде,
 Она је од мене старија,
 Она је и слободнија.

Чују се пушке.

ВЕСЕЛИН

(забринуто)

Море, децо, ово као да нису чисти послови, него да тркнем ја у село те да ујавим док је за рана. Може нам помоћ требати.

(устаје)

– Шта знаш.

(више за себе)

– Може ту бити неке отмице, па да бар село припремим.

НЕДА

Куда ћеш чика Весо? ... Па ти ћеш њима у пресрет.

ВЕСЕЛИН

А зар баш морам у пресрет? Колико страна, толико путева. Да се пожурим, да се пожурим ... Одох ја!

(Оде)

СТАНА

(прекорно Стамени)

Нећеш да идеш. Пхи, бруко једна,

И ти ћеш бити вајна девојка,

И ти си ћерка Пљештића,

Што оцу име срамотиш.

(Стојни)

Пожури Стојна!

СТОЈНА

(оде у кућу десно)

СТАНА

(Стамени)

А ти ћеш ми за то платити,

Само дарове док средим,

Па ћеш ми ваздан пуцати,

А чим прилика прва искочи,

Слаћу те чак у Неготин.

СМИЉАНА

Хајд, не карај је, доста је,
Причекај док мало стане на снагу.

ЦВЕТА

(ослушкује песму, која се све ближе чује)
Их, ала дивно, дивно певају,
Ал се разлеже планина,
О благо њима, слушајте, чујте,
Као да гора ромори.

ДИВНА

Благо Крајини! ...
Док у њој Вељко царује.
Благо и њина
Док им је Вељко војвода!

СТАНА

Јунак је Вељко!

СМИЉАНА

Понос Крајине.

ЈАНА

Благо његовој невести!

СТОЈНА

(уноси жижак. Песма сасвим близу)
Ево видеела!
А ето и њих богами.

СТАМЕНА

(у страху)
Чича Веселин оде, ми саме,
А може нам се што год случити.

СТАНА

Ћути злослуто!
Па хајд са Стојном иди у кућу,
Те донеси трпезу.

СТАМЕНА и СТОЛНА

*(Пођу у кућу, па кад већ изађу из собе с поља се зачује
јака лупа на врата. Оне обе врисну и утрче у собу)*
Хајдуци! ...

СТАМЕНА

(преплашено кроз плач)
Лепо ја вама говорим:
Ето хајдука! ... Ето хајдука! ...

СВЕ

(скоро уплашено)
Куд ћемо сада?

ЦВЕТА

Еј весела нам била вечера.
Споља се чује

БЕЋАРИ

Хеј, домаћине,
Отвори море! ...

СТАНА

Шта сте скочиле, седите мирно.
Какви хајдуци?
То је поносно крило Крајине.
(одлази у кућу)
Напред јунаци! ...
Ако сте жељни одмора,
Е да ми је још и бабо код куће,
Било би за вас и конака! ...

БЕЋАРИ

(Улазе пет до шест бећара. Обучени су у чакшире и гуњеве. На главама им шиљате шубаре; о раменима дуге пушке; за појасом ножеви и пиштољи сребрњаци о бедрима кресива, дуванкесе итд.)

I БЕЋАР

(чим уђе)

Пет!

Нико да није сместа макнуо.

(Покаже једном бећару оружје које виси на зиду)

Скини оружје!

(Бећар скине)

СТАНА

(пође да му не да да скине)

То је оружје Вука Пљештића,

То је светиња дома нашега,

Ја не дам! ...

II БЕЋАР

(стане пред њу)

Натраг девојко! ...

Јер код нас није шале.

I БЕЋАР

Казујте одмах:

Које су овде ћери Пљештића;

Које је од њих Стана прошена?

СТАНА

(пркосно)

Ја сам хајдуче!

Говори шта ћеш.

I БЕЋАР

Лакше хајдуче, што с девојкама,
Кавгу замећеш! Говори шта ћеш?

I БЕЋАР

Твоје дарове! ...

II БЕЋАР

Голи смо, боси, неодевени,
Ко ће хајдуку рухо кројити,
Па баш кренусмо овде у госте
Велимо: ту је дара на одмет.

СТАНА

Моје дарове? ...
Међ вама нема мога јарана
А ја их нисам за вас спремала.

I БЕЋАР

*(Да знак двојици бећара који ухвате Стану и вежу јој
руке)*

СТАНА

Натраг од мене! ...
(прибере се)
Зар тако мучки? ...
Што срамотите
Образ хајдучки?

I БЕЋАР

Поведите је у све одаје,
(Стани)
Ти одмах казуј где су дарови,
Ноћ је, недоба, гора нас чека.

СТАНА

А ви идите у гору.
 Вељко вас није амо послао
 Да шенлучите мирним Сиколом.
 И да харате цуре прошене;
 И да каљате име поносно
 Најпоноснијег српског војводе.
 (*Отима се*)
 Одрешујте ме!
 Ничије руке нису такнуле,
 У снагу прве ћери Пљештића.
 Одрешујете ме!

I БЕЋАР

Говори где су дарови!

СТАНА

Ето дарова, купите, носите,
 Да видим чудо вашег зулума,
 И нек девето прича колена,
 На постид целе кршне Крајине
 Образа вашег траге прљаве,
 – И ви сте наша вајна одбрана.
 Арам нек вам је! ...

Хајдуци-бећари покупе у две три торбе дарове.

II БЕЋАР

Не бојимо се ми клетве твоје,
 Слушао сам ја:
 Клетва девојке је благослов.

I БЕЋАР

Одрешите је, па напред,
 Све понесите, и то оружје,
 Може нам успут нешто требати.

СТАНА

Оружје да ми нисте дирнули.

III БЕЂАР

А ти са нама пођи у гору
Не бој се ништа.
Такву лепоту зрно не бије,
А можда знаш и неке мађије.

СТАНА

И досад га се нисам плашила,
А да се нисам лудо сварала,
Не би ми у дом лако крочили

I БЕЂАР

(полазећи за осталима)
Па се поздрави оцу Пљештићу,
Долазили су момци Вељкови
Нека нас сутра чека на конак,
И нек нам спрема добру вечеру,
Опет ћемо ми доћи у госте.
(Оде)

СТАНА

(довикнује им)
Поздравићу се Вељку војводи.
Како његова чета хајдука,
Брани његову кршну крајину,
И како хара село Сиколе,
И како њиме мирно шенлучи.

ЦВЕТА

(умирује Стану)
Ћути по Богу, могу те чути,
Могу се опет вратити.

ДИВНА

И може бити већег покора,
Могу нас коју повести.

СТАНА

Нека се врате, нека ме чују,
Чуће ме и сва Крајина.
Па ако Вељку образ подноси,
Да с таквом четом четује,
Ако је жељан борбе са нама,
Са девојкама и женама
(чује се пуцање све даље)
На част му вала моји дарови.
Пуцајте! Пуцајте! ...
Докле ми бабо дому не стигне,
И док вас село не чује.
А што ми моју пушку однесите,
Самога Бога молите.

ЦВЕТА

Где ћемо сада?
(Стани)
Где ћеш ти јадна.
Чиме ћеш свате дочекат?
С чим ћеш пред очи мајци изаћи;
С чиме пред твога Златоја?

СТАНА

Идем на жалбу војводи.
Чим сутра плане зора истоком.
Идем у бели Неготин.

НЕДА

Зар се не плашиш, зар се не бојиш?

СТАНА

Кога, и зашто?

НЕДА

Хајдука! ... Зар те не могу пресрести
Могу те собом одвести.

СТАНА

Па кад ме мајка роди несрећну,
Нека ме баш и пресретну,
Шта ми још могу узети? ...
Живот? ...
Не ако ми је баш то судбина,
Зар могу од судбе побећи.
(Споља се чује жагор и ход као да долази)

ЦВЕТА

Ето некога! – Слушај! ...
(повлачи се)
Ето их! ...

Борјан, Миљко, Златоје, утрче с пушкама о рамену.

БОРЈАН

Ми чусмо пушке, шта се десило,
Од куд овај шенлук с вечера?

МИЉКО

Да нису Турци?

СВЕ ДЕВОЈКЕ

Похара!

НЕДА

Похараше нас момци Вељкови.
Сад тек измакоше.

СТАНА

Хајдуци ... харамије ...
Однесоше ми дарове.
Сад ништа немам; сад ничег немам,
Чим ћу дочекат сватове.
(Прекорно)
И ви сте момци.
Да ли вам, образ подноси,
(Чују се пушке)
Чујете л пушке.
Шенлук хајдучки,
Целоме селу пркосе.

НЕДА

За њима, часа не часите,
Викните селом већу дружину,
Зовте још неког у помоћ.

БОРЈАН

Да пожуримо ... Напред за њима,
Миљко, Златоје!
(Одјуре са Миљком)

ЗЛАТОЈЕ

(сам, пође па се врати)
Куда ћу сада у црну ноћ?

СТАНА

Шешану танку на раме,
Па хајд са срећом драгане,
Да светиш цуру прошену.
У Мироч гору полази,
Куд Хајдук Вељко пролази.
Уби га, уби, зароби,
Он моје рухо пороби!

ЗЛАТОЈЕ

(колеба се)

Јунак је Вељко ... велики јунак ...

Пред њим и паше страхују.

(Стани)

Знаш шта: окај се Стано,

Чекај док јутро осване!

(поћути часком)

СТАНА

Ти ћутиш, ти се камениш,

Хладни те камен убио,

То ли је вера неверо,

Зар си ме тако волео?

(Скида прстен с руке и баца му пред ноге)

На, ево ти твога нишана,

И скидај пушку с рамена

Није за тебе шешана.

(Отрчи у другу собу)

СВЕ

(у чуду)

Стано! ...

НЕДА

И те срамоте,

Да цура, прстен прекрши,

Шта ће јој отац кад чује,

Шта ли ће мајка жалосна?

ЦВЕТА

Куд ли је памет понесе?

ДИВНА

Иди, Златоје, иди моли је.

ЦВЕТА

И ми ћемо је молити.

СМИЉА

Знала сам ја Стану Пљештића,
Осијона је ово главица,
Нико је сада умолит не може,
Да веже небо за земљу.

ЗЛАТОЈЕ

Куда ћу у ноћ? ... И нас тројица.
Да је бар нека дружина.
Ко ће сад село дизати,
Кад нико ноћу не излази,
И ко ће луду борбу водити:
Са бећарима Вељковим? ...

ВЕСЕЛИН

(улазећи)

Нигде никога, као да је село замрло. Од како нам ови проклети Турци почеше упадати, све живо нахвата страх, па се још у прве вечери затвара.

(Окреће се)

– А где је Стана? А ти Златоје, од куда ти? Вука још нема?

НЕДА

Долазили су вуци побољи. Покор и брука.

ЦВЕТА

Вељкови момци! ...

ДИВНА

И похарали нам оружје, дарове, све ...

ВЕСЕЛИН

Станине дарове?

СВЕ

Станине дарове!

СТАНА

(Долази у мушком оделу, чакширама, гуњу, гуњићу, фесу, огргне пушку од Златоја)

Овамо пушку, паши кецељу,
Ниси за пушку ни био.

ЗЛАТОЈЕ

(збуњено оде)

СТАНА

(Ухвати Стојну за руку)

Полази Стојна! ...

(Изведе Стојну у страну близу врата)

СВЕ

Куда ћеш Стано! ...

СТАНА

Идем на жалбу војводи!

(Прашта се са свима редом па најзад са Стаменом. Стамену загрли и у једном дугом пољупцу задржи се са њом. За то време женски хор – девојке и жене певају. За време завршетка песме Стана се још једном пољуби са Стаменом и одлази)

ЖЕНСКИ ХОР

Вечеро, горка вечеро,
Неверо, ране, неверо.
Што си ме Богом верио
Кад си ме изневерио?

Недељо, дуга, недељо.
А празна пуста постеља
Дању ми није ни за чем,
Ноћу те чекам и плачем.

Копним и чекам сваку ноћ,
Надам се надам: сад ће доћ.
Младост ми снагу сагоре,
Сваке вечери до зоре.

Дуге су саме вечери,
Тешка је вера невера.
Вечеро, горка, вечеро,
Неверо, ране, неверо!

ЗАВЕСА

ТРЕЋИ ЧИН

На кули "Баба Финки"

Позорница. Десно кула. На горњем спрату куле позади врата за излаз на степенице које воде на доњи спрат. Напред тераса. На тераси један ред пушака. У дубини позорнице види се град. Лево па у дубину прело поље неготинско.

I, II, III Бећар и Голуб, на тераси.

I БЕЋАР

(пије из чутурице ракију)
Опкладио бих се у сву Крајину,
Да тек што није приспела.
(пије ракију)
Нали Голубе!

II БЕЋАР

Обишао сам пола Србије,
Ал таквог створа не видех
Још да је мушко, па по сред среће,
Ала би била катана,
Па да с Турцима кавгу замеће.

III БЕЋАР

Кажу да мушко руво и носи,
Баца камен, гађа из пушке,

Нема јој равне у селу,
 Буди Бог с нама! ...
 (Крсти се)

ГОЛУБ

(донесе ракију, даје III Бећару, овај пије, па додаје II
 Бећару)

II БЕЋАР

(досећа се)
 То ли војводи око замаче,
 Те треште сву ноћ борије,
 Још ако нешто, што рече дође,
 Биће пијанке до зоре.
 (Нагне чутурицу с ракијом. Голубу)
 Е, одакле је точиш Голубе,
 Кад вако даје махове?

ГОЛУБ

Ја где, намашим,
 Ни једног баш не манишем
 Али – што војвода често с протом пије,
 Једну из малог бурета!
 (Цокне устима и пуцне прстима)

С поља се чује музика

I БЕЋАР

Ето војводе! Чујете л свирку.
 Он као да је начуо,
 О нашем послу, а кад још види дарове ...

II БЕЋАР

Спремајте пушке,
 Опет ће да се шенлучи.

ВЕЉКО

(С поља)

Нека ми буду спремни чочеци,
И све лауте и лаутари.

(Улази)

Помози Бог соколи!

БЕЋАРИ

Бог ти помого војводи! ...

ВЕЉКО

Јесте ли здрави и весели;
Јесте ли мирно ходили,
Шта ради наша Крајина? ...

II БЕЋАР

Пева војводи,
И све ће дотле певати,
Док јој је Вељко војвода.

ВЕЉКО

Нека је, нек је весела,
Била ми још веселија.
А ви? ... Јесте л уморни,
Какав ми абер јутрос донесте;
Из маленога Сикола,
Је ли вам трудба била узаман? ...

I БЕЋАР

(доноси торбу са даровима и меће пред Вељка)
Ето војводи! ...
То је плен што добисмо.
Једва добисмо!

ВЕЉКО

И само то? ...
(Разгледа)
 Женска прђија, женски дарови.
(за себе)
 Ја сам се другом плену надао.

II БЕЋАР

Море с ким бесмо,
 Једва ти главе изнесмо.

III БЕЋАР

Да јој оружје не склонисмо,
 Јутрос би другу песму слушао.

I БЕЋАР

Јунак девојче! ...
 Хитрија од кремена.
 Свака јој капља крви говори,
 Да је јуначког племена.
 Речима сече као оштрицом,
 А пече оком пламеним ...

ВЕЉКО

А њен бабо? ... А мајка њена? ...

I БЕЋАР

Срећа што дома не беху.

III БЕЋАР

Саме девојке, кршне крајине,
 За пола чете потаман.

II БЕЋАР

Па што су кршне: као планине,
 Високе, танке, као јаблани,

На образима им руже цветају
А пусто срце! ...

ВЕЉКО

Причекај само,
Док војну докопамо,
Наша ће бити цела Србија,
Весела, срећна, слободна.
Свићете и ви кров над теменом,
Па ће вам саме цуре бежати,
Жељна је наша земља Слободе,
Жељне су цуре мушке милости,
... Јесте ли давно приспели? ...

I БЕЋАР

У саму зору,
Још тамо нас вече затече,
Мрак као тесто,
Страже почесте,
Целу ноћ ока не склописмо.

II БЕЋАР

(пијући ракију)
Богме војводи, пуце девојче,
Кидиса као лавица.

ВЕЉКО

Чујем и да је верена.

I БЕЋАР

Зацело јесте ...
Ово су сами дарови,
А још за нама остаде.

ВЕЉКО

Хајде соколи,
Идите, па се одморите,
И припремите оружје,
А кад ноћ падне до вече,
Будите спремни, Турци нас зову,
Па ћемо код њих сви на вечеру.
Ти Голубе ...
Дај нек се момци мало прихвате! ...

ГОЛУБ

Очас војводи! ...

ВЕЉКО

(зове длановима цигане)

Хеј лаутари! ...

Запевајте ми као никада.

Поздравите ми јутро јутрошње

Песмом ал највеселијом.

(Дођу лаутари, чочеци, остали и бећари, док се песма не сврши)

ХОР

Шан дуде горо зелена, ладе,

На среди поља широка,

Ту мени коло играше, ладе,

У колу Стана лепота.

Лице јој гором сијаше, ладе,

Шан дуде, горо, зелена.

ВЕЉКО

(једном бећару)

Јаблане! ...

ЈАБЛАН

Ту сам војводи!

ВЕЉКО

Милутина ми брата позови!

ЈАБЛАН

(оде)

ВЕЉКО

(сам)

Још само данас!

Још један јуриш смрти у очи,
 Светлим образом кршне крајине,
 Хеј! ... Крајино моја, мили поносу.
 Каква ли тебе чека судбина? Ко зна? ...
 Докле још данас треште лауте,
 Под Баба-Финком, сутра ће можда,
 Вриштати бесни турски хатови,
 Жалосну песму српске неслоге.

МИЛУТИН

(Улази, затиче Вељка заривеног у шаке)
 Вељко!?! ...

ВЕЉКО

(се тргне)

Још никаквог нема гласа?

МИЛУТИН

Гласник баш дође овога часа:
 Господар Младен, абер ти шаље.

ВЕЉКО

(с негодовањем)

Господар Младен! ... Господар Младен! ...
 Од тог господства земља пропаде.
 Сваки би хтео да господује,
 Ал и господство треба чувати,
 А не ко змија крити трагове.

Змија је он! ... Змија је он! ...
 И да не чујем знам му поруку,
 Лажну поруку, пуну пакости,
 Лаже кокошар! ...
 Хтео би да се више осили,
 И да Вељкову снагу сломије,
 Хтео би да ми понос убије ...
 Иди!
 И одмах пошљи два три улака,
 Нек турску војску добро уходи,
 Је ли им дошло јоште помоћи,
 Нек им преброји редом барјаке,
 По барјацима ћу војску пребројат!

МИЛУТИН

(оде)

ЈАБЛАН

Господару! ...
 Турци нам шаљу три гласоноше,
 Дођоше баш сад у овај пар.
 Војводу Вељка кажу да траже,
 Носе му неки од паше дар.
 Хоћу ли да их пустим војводи?

ВЕЉКО

Одведите их код Милутина,
 Нека их прими место мене сам,
 Па после нека ми дође да им,
 Одговор паши по њему дам.

МИЛУТИН

(улазећи, довикује на поље)
 Не пуштајте их!
 Докле не јавим војводи.
(Долази, даје Вељку писмо)

Ево ти књиге, књиге од паше,
 Ја сам је гледо и чуј што вели:
 "Поздрав крајинском Вељку војводи,
 И нашој војни крај је дошао!"
 То им је први поздрав од паше.
 Други је поздрав сабља крвава,
 Што Турци веле: "асли крмезли",
 Под градом смо ти војску довели,
 Трећи је поздрав печа свилена,
 И на њиј пише: "Светла кадуно!"
 То су за твоју љубу дарови.
 (Пауза)

ВЕЉКО

И ништа више?

МИЛУТИН

Ништа! ...

ВЕЉКО

(одлучно)

Спустите им три тепсије, три синцирлије –
 Нека носе своме паши, бутун од мене!

МИЛУТИН

И још? ...

ВЕЉКО

Ништа! ...

МИЛУТИН

(оде)

ВЕЉКО

(Сам. Пође десно и угледа Стану) Она! ...
 Она је! Баш је по ходу познајем,
 Лети ко срна, на њој одело ...

Чудно одело: мушко! ...
 С њом неко дете. Ето их стоје,
 Да их што Турци не спазе?
 Проба оружје ... Врашко девојче,
 Сад опет пође ...
 Боже, да ли зна куд иде?
 (Пљесне длановима)

ГОЛУБ

(дође)

ВЕЉКО

Дела, Голубе,
 Трком до доње капије,
 Па ми проведи оног сокола,
 Што нашој кули канда долази.

ГОЛУБ

И ми га мало спазисмо ...
 И Војин вели ...

ВЕЉКО

Шта вели Војин ... Иди куд велим! ...

ГОЛУБ

Оно је, вели, Стана Пљештића,
 Из Сикола ... ћерка Вукова,
 Он је познаје ...

ВЕЉКО

Хајде пожури ... Да је не спазе хртови,
 Па је доведи право пред мене.

ГОЛУБ

(одлазећи)

Ко зна, да ли је њему и пошла,
 Куд ће од проте док чује? ...

(зачуди се)

Па оно је мушко ... мушко вере ми ...

ВЕЉКО

Пожури момче! –

(пауза)

Чудне морије! ... И то од једног детета.

Триста сам пута с шаком бећара

Читаве хорде гонио.

А где сад?! ... И то ја ... Вељко! ...

Не! ...

Вељко је јунак!

(Седа, плесне длановима, један бећар долази)

Камо ти цигани; камо чочеци,

Све нека дође да ме весели.

Чочеци, свирачи, долазе и свирају и певају.

Омиле ми девојче,

Ах очи! ...

Ох, мајко, мајко, њему дај ме

Бре девојче не гледај ме,

Ах очи,

Ах ноћи! ...

Ја је гледах годину,

Ах очи

Ах мајко, мајко њему дај ме,

Море момче не гледај ме,

Ах очи,

Ах ноћи! ...

Она мени говори,

Ах очи! ...

Ах не гледај ме бре ђаволе,

Тебе цело село воле,

Ах очи,

Ах ноћи! ...

После песме улази Голуб, за њим Стана и Стојна

ГОЛУБ

Војводо, ево долази!

СТАНА

(Прислони пушку уз докат, узме Стојну, прилази Вељку и сруши се пред њим на колена)

О господару! ...

Јеси л ти Вељко војвода!

(дигне се)

Опрости. што се спустих до земље,

Окаљах образ Српкиње,

Ал нужда, умор, глад господару,

Брига за овим дететом.

Целу ноћ теби путујем,

Примаш ли жалбе војводи? ...

ВЕЉКО

У моме дому свако је до сад,

Заштите и утехе нашо,

Из мога дома нико до сада,

Није са сузом изишо,

Неће ни једно слабо девојче,

Остати без одбране.

Какви су гласи?

СТАНА

Црни гласи! ...

Ти у весељу дане проводиш,

И твоје бесне делије,

А нити питаш, нити разбираш:

Пева ли твоја Крајина.

ВЕЉКО

Док у Крајини ја господарим

Док јој је Вељко војвода,

Она ће доведк певати.

СТАНА

Не, господару,
Зар би по теби и певала,
Али док твоји пјани бећари,
Крајином иду и харају
И са девојкама кавгу замећу,
И од нејачи отимљу
Крајина ће ти црне дочекат.

ВЕЉКО

Моји бећари? ...
Они су понос Крајине!

СТАНА

Ако је понос народ харати,
Горе но Турци душмани,
Ти се поноси њима војводи,
А Крајина ће ти плакати.

ВЕЉКО

Зар и поносно крило крајине,
Јуначке руке срам да окаља?

СТАНА

Они су, они, о господару,
Отели рубе цуре прошене,
Убили наду мога живота,
Срушили веру твога поноса,
Поноса наше целе Крајине,
Поноса наше целе Србије.

ВЕЉКО

Они! ... Говори даље, говори даље
(за се)
Гугуче као грлица.

СТАНА

У прве петле синоћ дођоше
 И запалише шенлуком
 Цело Сиколо, и увратише
 У кућу Вука Пљештића.
 Али он дома не беше.
 Ја их понудих одмором,
 Мислећи да су жељни одмора,
 Али, они ми хуље руке везаше,
 И оружје ми узеше:
 Казуј, цикнуше: Које је од вас Стана прошена? ...
 Ја! ...

(Угледа торбе са даровима)

Ево! ... Ово су моји дарови,
 Све ми узеше, све ми отеше ...
 Врати ми моје дарове.

ВЕЉКО

(зове длановима)

Хеј, бећари, напред,
 Ко је хазнадар!
 Зобницу амо злата жежена,
 Златне су руке рубе чиниле,
 Златом се злату мора платити!

(Један бећар донесе једну зобницу златног и сребрног новца. Вељко узима пуну прегршт и даје Стани)

На! ... Узми колико хоћеш,
 Узми лепото,
 Што тако слатко речи просипаш.

СТАНА

(ћути)

ВЕЉКО

Ти ћутиш? ... Нећеш! ...
(Стојни)
 Приђи дијете! ...
 Узми! ...

СТОЈНА

(се повлачи)

ВЕЉКО

(Стани)

Вељкова хазна златом прелива.

Узми, на, на, на.

СТАНА

(прими новац)

ВЕЉКО

(Захвата другу и трећу прегршт и даје Стани и Стојни)

Још ... још ... још ! ...

(Затим баца циганима и чочецима пуне прегршти пара)

А сад си моја ...

(Ухвати је за руку)

То ти је од мене капара.

СТАНА

(цикне)

Не, господару!

ВЕЉКО

Јаблане, јабуку амо! ...

(Јаблан отрчи и часком донесе јабуку)

Не трзај тако лепа грлице! ...

СТАНА

Пусти ме!

Ко невесту ће ме бабо убити,

А кућу ћеш нам црним завити,

Ја сам прошена! ...

ВЕЉКО

Кад си прошена, војно где ти је?

СТАНА

Војно? ...

ВЕЉКО

Што он не дође
Да брани образ невесте?

СТАНА

А мој бабо? А мајка моја?
Сестра Стамена? Стојна куда ће?
Ох, мајка ће ме проклети.

ВЕЉКО

Ево јабуке! ... Узми је! ...
То нека ти је белег од мене,
Хоћеш још лепши реци ми,
Бабу и мајци даћу дарове
Какве до данас још не видеше.
А на тебе ћу свиљу бацити,
Кићену жицом злаћаном,
Нека се види да си невеста,
Крајинског Вељка војводе.
(Окреће се)
Хеј, Лаутари! ...
Дуните да се небо проломи,
Затресе од моје силне радости.

ПЕСМА

Шан дуде горо зелена, ладе,
На среди поља широка,
Ту мени коло играше, ладе,
У колу Стана лепота.
Лице јој гором сијаше, ладе,
Шан дуде горо зелена! ...
Дај крсташе и орлаше,
Дај злато небројато,

Лаутаре и бећаре
 Стано! ...
 Дај вина из Зидина
 И равнога Неготина,
 И ракије амбарије,
 Стано! ...

ВЕЉКО

Бећари! ... Момци! ...
(Дођу два бећара) (Показује на Стојну)
 Водите ово дете, нека се мало прихвати,
 одмори, па онда га водите Сиколу,
 те поздравит се Вуку Пљештићу,
 Нек сутра спрема зету вечеру,
 Зет Вељко ће му донет помиру.
(Стана и Стојна грле се и праштају)
 А сад вина! ...
(Бећари доносе вино)

ВЕЉКО

(Служи себе и свираче)
 Нека се поток вина пролије,
 Уродила је Крајина,
 Нека се пије сутра до зоре,
 У здравље моје невесте,
 Нек позна свога војна дворове,
 Где но уз праску олова,
 Прште кондири вина румена,
 А песма лети до неба,
 Уз танку писку лаке лауте,
 Гледа се смрти у очи.

НЕРИЋ

(Долази, загушљиво кашље и броји бројанице)
 Море војводи, море војводи,
 Што то од јутрос треште лауте,

Што ли Голубу посла зададе,
Те затежући љуту ракију,
Ено га пијан баш пред подрумом.

ВЕЉКО

(Прихвата га)
У добри час кад и ти стиже,
Јер си ми сад најпотребнији.

НЕРИЋ

*(Угледа Стану и Стојну, а оне му полете у загрљај
плачући и љубећи му руке)*

СТАНА, СТОЈНА

Чико! ...

НЕРИЋ

(Изненађен Вељку)
А ова деца? ...
Моја братучед
Од куд она овде? ...

ВЕЉКО

(покаже на Стану)
Ово је љуба, прото честити,
Крајинског Вељка војводе.

НЕРИЋ

Стана? ...
Је ли то твоја воља ћери,
Или је Вељко ... силом, отмицом? ...
(Вељку)
Синко! ... Вељко! ...
На своме добру цуре да робиш.
И то кога ... моју братучед?
Приличи ли то јунаку твога имена? ...

Је ли то хвала проти Нерићу
 Што сваким даном љубав просипа,
 Поносу наше дивне Крајине.
 За то ли сву ноћ треште борије,
 То ме на око Турци узеше.
 (Строго)
 Говори синко! ...

ВЕЉКО

Прото честити!
 Нисам мислио, нисам ни хтео,
 Тебе да љутим, нит би икада.
 А кад би хтео чинит отмице
 Ја би у турске зашо хордије
 Где лепе турске каде уздишу
 За Вељка би се нашла кадуна.
 Не прекоравај! ... Њу питај оче,
 Ево ме, ето је, нека говори
 Из моје руке дар је примила,
 Да ће ми бити невеста.
 Нека порекне, нека одрекне,
 Просто јој од мен и од Бога.
 Још ћу јој дати блага и више,
 Те да опреми лепше дарове.

НЕРИЋ

Је л тако ћери?
 Реци говори! ...

СТАНА

(Стидљиво)
 Чико!

НЕРИЋ

Дакле отмица?!

СТАНА

Не, није чико,
 Ја сама сам дошла,
 Занела ме је слава његова ...
 Опрости чико!

ВЕЉКО

(Бећарима)
 Пали Грујуце! ...
(Ухвати Стану за руку)
 А сада момци,
 Изнесите вина и ракије,
 И поставите трпезу
 Ваздан нека сте весели!
 Цигани!

*(Пљесне длан о длан, напољу се чује пуцањ на после
 песма)*

ПЕСМА

"Дај крсташе и орлаше"!

I БЕЋАР

(Утрчи)
 Господару! ... Турци! Сад их спазисмо!
(Чује се пуцањ учестан)

ВЕЉКО

Кушљу! ... Кушљу ми дајте,
 Кушљу и сабљу!
(Донесе му сабљу) (Нерићу)
 Прото честити! ...
(Предаје му Стану)
 У аманет ти.
 Док се са боја не вратим!
(Лупа длановима)

Бећари! ...

Соколи! ... За мноm.

(Доводе му кушљу, и приводе бињекташу. Док се он рукује са Нерићем љубећи га у руку, и са Станом љубећи је у чело, и кад већ почне да седа на кушљу, све док не падне завеса)

ХОР

То хајдук Вељко путује,
И води тицу грлицу,
Гороле мајко рођена,
Раниш ли сивог сокола?
Ил шарну тицу грлицу?

ЗАВЕСА

КРАЈ

ПОГОВОР

Милорад М. Петровић – ”Сељанчица” (1875, Велика Иванча под Космајем – 1921, Београд), некада омиљени пасторални песник, тако назван по истоименој збирци песама, остао је упамћен у историји српског позоришта пре свега као писац деценијама извођеног комада с певањем и музиком Стевана Христића – *Чучук Стана*.

Петровић ”Сељанчица” учио је гимназију у Београду, а учитељску школу је свршио у Алексинцу. Учитељевао је десет година по шумадијским селима док није постављен у Београд. Још пред крај XIX века почео је да пише песме у ”Босанској вили” и ”Бранковом колу”, а 1902. је издао прву свешчицу песама (*Сељанчице*) у којима се држао облика и духа шумадијских женских народних песама које су својом свежином скренуле пажњу књижевне јавности на њиховог аутора. Нажалост, касније је упао у манир и на крају напустио и само поље своје инспирације: сеоски живот, пејзаж и људе (*Село*, песме, приче и поуке, 1909; *Пољопривредне поуке*, читанка за III разред основних школа, 1912. итд). Петровић је написао и знатан број добрих дечијих песама које је Учитељско уд-

ружење сабрало и издало (1922), а саставио је и збирку *Ризница*, "Велики забавник за школску омладину", с разним саставима за децу (1925), као и дванаест прича за децу *Душа* (1921), затим *На дедином крилу*, "одабр-ане приче за Српчад" (1921), *Оцеви и Материце*, "дарак доброј деци" (1904. и 1909) итд.

Милорад М. Петровић написао је и три позоришна комада: *Младост*, слика из сеоског живота у четири чина с певањем, премијерно изведена на сцени Народног позоришта у Београду 29. маја 1904. с музиком Божидача Јоксимовића, под диригентским вођством Петра Крстића и режији Илије Станојевића, затим *Комадић швајцарског сира*, сличицу из живота у једном чину коју је написао (драматизовао) по приповеци Ђуре Јакшића, а која је приказана у оквиру Јакшићеве вечери у Народном позоришту 15. новембра 1904, као и *Шваљу*, епизоду из Јакшићевог живота, приказану следеће године 15. новембра 1905, такође у оквиру Јакшићеве вечери у режији Саве Тодоровића, и на крају, најпознатије дело *Чучук Стану*, комад из српског живота у три чина с певањем, с музиком Стевана К. Христића, под диригентским вођством Петра Ј. Крстића, режији Светислава Динуловића, премијерно изведено 20. септембра 1907.

Комад *Младост* није имао успеха ни код публике (изведен само три пута), ни код критике која истиче да је писац почетник, а да је комад наиван, незрео за позорницу, без дубљег садржаја, да нема ни једно "радно" лице и да у целини личи на скуп чланова из већ играних комада.¹

1 "Политика", бр. 136, 30. V 1904.

Чучук Стана је имала друкчију сценску судбину. Иако није имала позитивног одјека код критике, публика је комад одмах прихватила и заволела. Несумњиво, већи допринос успеху дао је Стеван Христић, коме је ово био први излазак у јавност, до тада непознат ширим уметничким круговима (на свршетку својих музичких студија у Лајпцигу) и којом је и закорачио у историју српске музике. Рецензент листа "Политика" сутрадан после премијере у шаљивом тону вели да је писац учинио "одиста срећан избор са овим чучук – Стевом" и да му је зато публика била захвална и "изазивала га поред Стеве" (Стевана Христића)... "Музика је одиста била лепа. Скромна, непретенциозна, марљиво израђена, доста оригинална, па ипак народна, – топла и пријатна. Нарочито је увертира била добра... Ја овде могу само да констатујем, да је музика начинила врло добар утисак, и да је то особито повољан предзнак за једног младог музичара, који се налази тек на почетку својега рада, и који се још није извадио за мајстора".² Даље се критичар вајка: "Ех, камо лепе среће, да то могу да кажем и за писца, који би требао да је већ мајстор."³

Штампа се просто обрушила на писца,⁴ док је Милан Грол у свом приказу комада у "Српском књижевном гласнику" нешто мање критички, а више ан-

2 "Политика", бр. 1321, 21. IX 1907, стр. 3.

3 Исто.

4 "Самоуправа", бр. 220, 1907, стр. 3; "Политика", бр. 1316, 16. IX 1907; "Дело", бр. 45, св. 1, 1907, стр. 135-140; "Политика", бр. 1322, 22. IX 1907, стр. 2-3...

алитички пришао проблему драмског текста и његове сценске реализације.⁵ Грол сматра да је *Чучук Стана* нека врста пастирске игре, јер као и у средњовековној пасторали почиње и завршава се песмом и игром, затим се воле двоје младих, девојка је лепша и отменија од својих друга у селу, вереник је "какав сеоски шмокљан" и зато јој судбина доводи каквог лепог витеза који сеоску лепотицу усрећи отменијом и витешкијом љубављу. Таква мала и наивна љубавна историја прошарана је песмом, игром и лакрдијама каквог сеоског шаљивчине. У Петровићевом комаду војвода Вељко, познатији као Хајдук Вељко, узима Стану Пљештићеву, која је пре тога била испрошена за једног сеоског "заврзана". Поред песама и игре, као и у старој пасторали, шаљивчина је овде сеоски биров Веселин. Грол сматра да је којим случајем овако схваћен и изведен до краја, с лепим сликама и занимљивом музиком, овај народни комад би био срећно дело у рукама писца "Сељанчица". Али, *Чучук Стана*, на жалост, није била таква у пишчевој идеји, нити је то могла и бити с личностима и догађајима који су у њој. Не могавши спустити један озбиљан и познат историјски тип у ту наивну аркадијску ситуацију, писац је дао драмски потпури нехармоничних мотива, па чак и различитих историјских периода и географских одредница. У идиличним сликама, каква је, на пример, игра с јабукама у првом чину, писац се истиче романтичном искреношћу и љупкошћу ("... девојке беле платно, ћеретају, шале се, задиркују, певају. Врло мила ствар,

5 "Српски књижевни гласник", бр. 7, 1907, стр. 540.

пуна топлине...”⁶, док је одмах потом у сценама с Хајдук Вељком и бећарима ”тон био декламаторски, проза безизразна, стихови рђави, епитети банални...”⁷

У књизи *Из позоришта предратне Србије* у одељку *Глумци певачи* Грол истиче да је *Чучук Стану* музика Стевана Христића ”убацила” у ”комаде са певањем”, али да је писац изван тог сензационалног имена није снабдео одговарајућим карактером пустоловне жене Хајдук-Вељкове, о којој Вук Караџић вели: како Хајдук Вељко ”у Поречу нађе једну лијепу ђевојчицу, која је из Крајине, из села Сикола, била пристала за бећарима, који су похарали Сиколу и још неколико села крајинских, и дошла у Пореч да се тужи Миленку и осталим поглаварима не би ли јој повратили њезине дарове и хаљине; ову ђевојчицу он најприје види у кући крајинског капетана Стојана Абраша, и омиљевши му одмах, одмама је у свој конак, као да му слуша госпођу, и више је не пусти од себе, него је преобуче у варошке хаљине и стане живети с њом као са женом... но он, као и други многи славни војници, љубећи више женски род него своју жену, није ни Стани вјеран остао; па не само што је гријешно с другима, него се и овој првој жени, коју је већ једанпут оставио, опет навраћао... Стану је последије у Банату просио некакав богат трговац, но она није хела поћи: ’Ја сам, вели, била за јунаком и, ако се још једанпут узудајем, опет ћу се удати за јунака’. И заиста одржи ријеч: уда се за арнаутског капетана Јоргаћа, који је 1821 године

6 ”Браник”, бр. 45, 18. III 1911.

7 Види нап. бр. 5.

у каравлашкој доказао да је био вриједан узети жену Хајдук-Вељкову.”⁸

После првог извођења *Чучук Стане* 1907, у којој је насловну ролу тумачила, иако већ озбиљно болесна, двадесет седмогодишња Софија Цоца Ђорђевић (за коју Јефта Угрочић каже да су је ”сад почели употребљавати у свима и најразноврснијим улогама, и, готово, у свакој претстави, била доста добра, мада изгледа да је била исувише чучук”),⁹ а Хајдук Вељка Милорад Петровић, најупечагљивију Чучук Стану донела је после смрти Цоцине (1908), још почетница, Теодора Боберић Арсеновић, која је већ тумачила улогу Стане, али у комаду *Хајдук Вељко* (1906) Јована Драгашевића. Арсеновићка је овом улогом прославила и двадесетпетоогошњицу свог уметничког стварања и то у новој премијери у Народном позоришту 5. III 1930. у режији Димитрија Гинића. Партнер јој је у улози Хајдук Вељка био прослављени Добрица Милутиновић, који се такође већ огледао у истоименом Драгашевићевом комаду.

Велики успех имало је и извођење *Чучук Стане* у Српском народном позоришту у Новом Саду с Милком Марковић (Стана), Кочом Васиљевићем (Вељко), и извршним Пером Добриновићем у улози сеоског бирове Веселина (премијера 16. I 1910). За представу је владало велико интересовање, па тако приликом једног гостовања у Панчеву 1911, позоришни хроничар

8 Вук Карацић. *Житије Хајдук-Вељка Петровића*. ”Даница” за 1826, стр. 70-94.

9 ”Политика”, бр. 1322, 22. IX 1907.

вели: "Са угодним се усхитом гурало, викало и лар-мало синоћ у Трубачевој дворници. Први приказ: Чучук Стана. Једва смо чекали да се дигне завеса..."¹⁰

Друга значајнија извођења *Чучук Стане* била су, осим наведених, у Српском народном позоришту у Новом Саду (премијера 8. IX 1928), али на музику Исидора Бајића, у режији Бране Војновића, с Мери Подхраски у насловној роли и 1941 (27. I) у режији Јована Јеремића, музика Исидора Бајића, са Ксенијом Бабићевом (Стана) и Милутином Томићем (Велко); у Народном позоришту у Београду 1938 (20. V) у режији Драгољуба Гошића с Милевом Бошњаковић у улози Стане и Добрицом Милутиновићем у улози Велка; Народно позориште Дунавске бановине (прем. 4. I 1940) са музиком Исидора Бајића, режији Душана Антонијевића, Миленом Петровић као Станом и Миланом Миљушем у улози Хајдук Велка; Народно позориште у Нишу (прем. 11. II 1954) у режији и драматизацији Душана Животића, с Томиславом Јовановићем у улози Велка и Недом Бргић као Станом итд.

Комад *Чучук Стана* у овом колу "Драмске баштине" штампамо на основу сценаристичког рукописа (бр. 372) који се чува Архиву Народног позоришта у Београду.

ОЛГА МАРКОВИЋ

10 Види нап. бр. 6.

Библиотека ДРАМСКА БАШТИНА

ПРВО КОЛО

Књига 1, Панта Срећковић: БОЈ НА ДУБЉУ

Књига 2, Милутин Ибровац: БОЖИЈИ СУД НА
МЕНДИНОМ БРДУ

Књига 3, Миодраг Поповић Шапчанин: БОГОМИЛИ

Књига 4, Илија Вукићевић: ЛЕПА БУЛА

Књига 5, Живко М. Романовић: ПРОКОП

ДРУГО КОЛО

Књига 1, Миодраг Поповић Шапчанин: ДУШАН СИЛНИ

Књига 2, Миодраг Поповић Шапчанин: ГОСПОЋИЦА КАО
СЕЉАНКА

Књига 3, Миодраг Поповић Шапчанин: ТРНОВА КРУНА

Књига 4, Мита Поповић: КРВАВИ ПРЕСТО

Књига 5, Светислав Ђурђевић: ЛАЖНА ИСПРАВА

ТРЕЋЕ КОЛО

Књига 1, Мита Поповић: НАШИ СЕЉАНИ

Књига 2, Жарко Лазаревић: САМРТНА КЛЕТВА

Књига 3, Жарко Лазаревић: УГАШЕНО ОГЊИШТЕ

Књига 4, Жарко Лазаревић: КРОЗ ШИБУ

Књига 5, Тодор Пинтеровић: ЈУРМУСА И ФАТИМА

ЧЕТВРТО КОЛО

Књига 1, Атанасије Николић: ДРАГУТИН, КРАЉ СРПСКИ

Књига 2, Јован Суботић: КРСТ И КРУНА

Књига 3, Доброслав Ружић, СТЕВАН ДЕЧАНСКИ

Књига 4, Милош Цветић: БРАЋА

Књига 5, Светозар Ђоровић: У МРАКУ

ПЕТО КОЛО

Књига 1, Мита Димитријевић: ОЛИВЕРА

Књига 2, Мита Димитријевић: ПИРОВАЊЕ

Књига 3, Мита Димитријевић: ЉУБАВНИК СВОЈЕ ЖЕНЕ

Књига 4, Мита Димитријевић: СЕСТРА ЛЕКЕ КАПЕТАНА

Књига 5, Мита Димитријевић: КАЊОШ МАЦЕДОНОВИЋ

ШЕСТО КОЛО

Књига 1, Милош Перовић: СЛЕПИ БРАНКОВИЋИ

Књига 2, Милош Перовић, РАЗОРЕНИ ДОМ

Књига 3, Ђуро Димовић: КРАЉЕВИЋ МАРКО

Књига 4, Ђуро Димовић, ЂУРАЋ СМЕДЕРЕВАЦ

Књига 5, Ђуро Димовић: БАШ ЧЕЛИК

СЕДМО КОЛО

Књига 1, Милош Перовић: КРАЉ СТЕВАН ТОМАШЕВИЋ

Књига 2, Љубинко: ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Књига 3, Љубинко: СУЂАЈЕ (СУЂЕНИЦЕ)

Књига 4, Манојло Ђорђевић Призренац: ЉУБАВ и СУЈЕТА
или ОТРОВНИЦА

Књига 5, Милутин Чекић: У СВОМЕ ДОМУ

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/.2-2

ПЕТРОВИЋ, Милорад М.

Чучук Стана : комад у три чина с певањем /
Милорад М. Петровић : музика од Ст. Христића :
[приређивач Олга Марковић]. - Београд : Музеј
позорнице уметности Србије, 2001 (Београд :
Србостампа). - 92. стр. : слика аутора : 15 cm. -
(Библиотека Драмска бантина : коло 8. књ. 3)

Тираж 300. - Напомене уз текст. - Стр. 86-92:
Поговор / Олга Марковић.

1. Христић, Стеван

929:82 Петровић М. 886.1/.2.09-2

а) Петровић, Милорад (1875-1921) - "Чучук Стана"
ИД=93866252

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

ОСМО КОЛО

Књига 1

Никола Ђорић
МОМИР

Књига 2

Владан Ђорђевић
НАРОД И ВЕЛИКАШИ

Књига 3

Милорад М. Петровић
ЧУЧУК СТАНА

Књига 4

Петар Петровић Пеција
РУШКА

Књига 5

Душан Ђ. Цветковић – Дуца
НА ПРАГУ ОТАЏБИНЕ